

DEMOKRATİK TUTUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

İbrahim Halil GÜZEL¹, Mahir ÖZHAN²

Öz

Bu çalışmanın amacı, toplumun sadece belirli bir kesimine değil, tamamına uygulanabilecek, toplumun demokratik tutumlarını, davranışlarını bununla ilişkili olarak siyasal katılım düzeylerini anlamamıza yardımcı olacak bir ölçek geliştirmektir. Bu konuya yönelik yapılmış ölçek çalışmalarının, ağırlıklı olarak öğretmen ve öğrencilere yönelik geliştirildiği görülmektedir. Geliştirilmesi amaçlanan ölçek çalışması ile birlikte sadece öğretmen ve öğrencilerin değil, toplumun diğer kesimlerinin de demokrasiye yönelik görüşlerini, düşüncelerini nelerin etkilediği, toplumun siyasal katılım konusunda fikirleri ve davranışları ele alınabilecektir. Ölçek belirleme çalışmaları kapsamında Siirt il merkezinde ve Siirt Üniversitesi'nin Kezer yerleşkesinde farklı katılımcı grupları ile çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda odak grup çalışması, ön uygulama, ana uygulama çalışmaları kapsamında 667 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Bütün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından sonra veri toplama aracının iki faktörlü bir yapıda ve 10 maddeden oluştuğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Siyasal Davranış, Değerler, Ölçek

JEL Sınıflandırması: D70, D72, D80

DEMOCRATIC ATTITUDE SCALE DEVELOPMENT STUDY

Abstract

The aim of this study is to develop a scale that can be applied not only to a certain segment of the society but to the whole of it, which will help us understand democratic attitudes, behaviors and levels of political participation in relation to this. It is seen that the scale studies on this subject were developed mainly for teachers and students. With the scale study intended to be developed, not only teachers and students, but also other segments of the society's views on democracy, what affects their thoughts, their ideas and behaviors regarding political participation will be discussed. Within the scope of scale determination studies, studies were conducted with different participant groups in Siirt city center and Siirt University's Kezer campus. In this context, interviews were held with 667 people as a result of focus group study, preliminary application and main application studies. After all validity and reliability studies, it was observed that the data collection tool had a two-factor structure and consisted of 10 items.

Keywords: Democracy, Political Behavior, Values, Scala

JEL Classification: D70, D72, D80

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ibrahimhalil.guzel@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2671-7635

² Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mahirozhan@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5274-6600

1. Giriş

Kültür “İnsanların yaşamları boyunca edindikleri değerler, tutumlar, alışkanlıklar bütünü” olarak tanımlanabilmektedir. Kültür, bir toplumda yaşamlarını sürdüren insanların, değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Bu nedenle her toplumdaki kültürel farklılıklar bireysel düşünce ve davranış tarzına da yansımaktadır (Zencirkıran, 2017: 57). Kültür, bilgi, hukuk, gelenek gibi, bireylerin toplumun bir üyesi olarak edindikleri alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün olarak da tanımlanabilir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2008). Kültürün toplumsal olması, öğrenilir olması, değişken olması, tarihsel bir boyuta ve bütünleştirici bir eğilime sahip olması kültürün temel özellikleri arasında yer almaktadır (Baturçugil, 2011: 20-22). Değerler, kültürün temel unsurları içerisinde yer almaktadır. Bir kültürde yer alan değer unsuru, neyin iyi neyin kabul edilebilir olduğunu, kültürel idealini anlatmaktadır. Değerler, bireylerin ve grupların inançlarını, hareketlerini ve hedeflerini şekillendirmektedir (Schwartz, 2006:138-139). Değerler, güzel ve iyi olanın ne olduğuna karar verilirken, kültürel olarak belirlenmiş standartlardır. Değerleri sosyal yaşamın anahtarı olarak da tanımlayabiliriz. Bir toplumda kültürü paylaşarak yaşayan insanlar değerler aracılığı ile nasıl yaşayacaklarına yönelik kararlar vermektedirler (Macionis, 2012:66).

Bir toplumun sahip olduğu değerler bize o toplumun kültürü hakkında bilgi vermektedir. Toplumsal bir davranışın ve hareketin oluşmasında değerler önemli bir rol oynamaktadır. Bazı değerler toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından kabul edilirken, bazı değerler ise bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bir toplumun kültürü ve davranışları hakkında bilgi sahibi olabilmek için o toplumun değerlerine bakmak gerekmektedir. Bir toplumda demokrasi algısının ne seviyede olduğunu ve toplumun demokratik tutum ve davranışlarını anlayabilmek için demokratik değerler önem taşımaktadır. Sosyalleşme süreci ile birlikte toplumun siyasal kültürü oluşmaktadır. Demokrasi ile ilgili birçok tanım yapılsa da temel olarak demokrasi bir yaşam tarzıdır. Demokrasinin siyasal bir sistem olarak varlığını koruması, toplumsal hayatta kendine ne kadar yer bulduğu ve toplumsal yaşama ne kadar yansıdığı ile yakından ilgilidir. Bu nedenle bir toplumda demokrasiden söz edebilmek için o toplumdaki demokrasi kültürünün ve demokratik değerlerin tespit edilmesi önem taşımaktadır.

Demokratik değerlere sahip bir toplumun oluşması kendiliğinden gerçekleşecek bir durum değildir. Bu sürece etki eden birden çok faktör bulunmaktadır. Demokratik bir toplum yapısına sahip olabilmek için devletin bazı yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda devletin insan haklarına önem vermesi, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence altına alması, düşünce özgürlüğü ve seçimlere katılımı sağlaması ve seçimlerin objektif bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlaması gerekmektedir. Bir yandan da toplumu oluşturan bireyler, hayatları boyunca gerek aileden gerek okuldan ve çevrelerinden edindikleri demokratik hayata yönelik tutum ve davranışlarla, toplumun demokratikleşmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumun demokratik tutum ve davranışlarını anlayabilmek için bireylerin bazı değerlere yönelik bakış açısını ölçmek gerekmektedir. Demokrasinin birçok değeri bulunmaktadır. Toplumun demokratik tutum ve davranışlarını ölçmeyi amaçladığımız bu çalışmada, özellikle adalet, eşitlik, özgürlük, hoşgörü, katılımcılık gibi değerler esas alınacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Demokrasi ve Siyasal Davranış

Demokrasinin en popüler tanımlamalarından biri, Amerika Birleşik Devletleri eski başkanlarından Abraham Lincoln tarafından yapılmıştır. Lincoln demokrasiyi, “Halkın, halk için, halk tarafından yönetimi” şeklinde tanımlamıştır (Uygun, 2014: 1). Demokrasi, “genel ve eşit oy hakkı, belirli aralıklarla yapılan gizli oy ve açık sayım ilkesine dayanan, seçim mekanizmasıyla siyasal iktidarın değiştirilme olanağının ve dolayısıyla muhalefetin kurumlaştığı bir siyasal sistemdir” (Köker, 2010: 13). Demokrasi kavramına yönelik farklı tanımlamalar da yapılmaktadır. Demokrasiye yönelik yapılan her tanım aslında kavramın farklı bir yönünü, özelliğini öne çıkarmaktadır. Demokrasi sözcüğüne eklenmiş olan anlamlar arasında şunlar bulunmaktadır;

- Yoksullar veya dezavantajlı olanlar tarafından bir yönetme sistemidir.
- Hiyerarşi ve ayrıcalık yerine, fırsat eşitliğine ve bireysel liyakate dayalı bir toplumdur.
- Toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan bir yönetim sistemidir.
- Çoğunluk kuralı ilkesine dayanan bir karar alma sistemidir.
- Çoğunluğun iktidarına denetimler koyarak, azınlıkların haklarını ve çıkarlarını güvence altına alan bir yönetme sistemidir.
- Kamusal görevleri, halkın oyu içi yapılan rekabetçi bir seçimle yerine getirmenin bir aracıdır (Heywood, 2018:147).

Tarihsel süreç içerisinde, demokrasinin farklı biçimlerde gerçekleştiği görülmektedir. Demokrasi, 18.yüzyıl öncesinde egemenlik, katılım ve ayrıcalıklar üzerine kurulu olan “eski rejimlerin yıkılması” anlamına gelmekte ve o dönemde esasen toplum fikriyle eşleşmekteyken; 18.yüzyıldan sonra demokrasinin daha bireysel bir şekilde kendini göstermeye başladığı gözlenmiştir. Artık bu dönemde demokrasi halkın egemenliği ve insan hakları ekseninde düşünülmektedir (Touraine, 2002:358-359).

Dahl, demokrasinin tarihsel süreç içerisinde üç önemli dönüşüm geçirdiğini belirtmektedir. İlk dönüşüm, eski Yunan demokrasisi, kent devletlerinin demokrasiye dönüşümünü içermektedir. İkinci dönüşüm, ulus devletlerin ortaya çıkması ile yaşanmaktadır. Bu dönemde demokrasi temsili demokrasi modeline dönüşmekte, genel ve temsili ulusal mecliste işlemektedir. Günümüzde ise demokrasi yeni bir dönüşüm sürecine girmektedir. Küreselleşmenin etkileri, ulus devletlerin yaşadıkları, siyasal, ekonomik, sosyal aşınmalar temsili demokrasiye dönüşümü zorlamaktadır (Dahl, 2019).

Demokrasi siyasal eylem ve davranış arasındaki ilişkide halkın karar alma süreçlerine katkısı kastedilmektedir. Fakat burada şu ayrımı yapmak önem taşımaktadır. Demokrasinin ilk ortaya çıktığı zamanlardaki halk kavramıyla günümüzdeki halk kavramı farklı mahiyettedir. Terimin ilk ortaya çıktığı zamanlardaki halk, Yunan polisindeki, kolektif bir şekilde etkinlik gösteren küçük bir topluluktur. Ancak toplum büyüdükçe artık somut bir topluluğu halk olarak göstermek zorlaşmış ve halk kavramı soyut bir yapıya dönüşmüştür (Sarıbay, 2000:88).

Alain Touraine, demokratik bir toplumun üç temel boyutu olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre demokrasi çoğulcu olarak yöneticilerin temsilciliğini gerektirmektedir. Demokratik toplumun ikinci boyutu ise seçmenlerin kendilerini yurttaş olarak kabul etmeleridir. Touraine, yönetilenlerin yönetme işiyle ilgilenmeyip, kendilerini siyasal bir topluma değil daha küçük birimler olan bir etnik kimliğe, bir mesleğe veya bir aileye ait hissetmeleri durumunda, yöneticilerin özgür bir seçimle belirlenip iş başına gelmelerinin işe yaramaz olduğunu ifade etmektedir. Touraine, siyasal topluma dayandırılmayan bir demokrasinin gerçek bir demokrasi olmadığını belirtmektedir. Demokratik toplumun üçüncü boyutu yönetimdekilerin iktidarının sınırlanmasıdır. Ona göre yöneticilerin iktidarı yasalarla sınırlanmış olmalıdır. Demokratik toplumun bu üç boyutu birbirini tamamlamaktadır. (Touraine, 1997:45-47).

Robert Dahl, modern bir demokrasinin bazı şartları taşıması gerektiğini belirtmektedir. Dahl’a göre devlet politikasına yönelik hükümet kararlarının kontrol yetkisi anayasal olarak seçilmiş bir organda bulunmalıdır. Seçilmiş organlar, dürüstçe kontrol edilen seçimlerle iş başına gelmelidirler. Siyasal organların seçiminde bütün yetişkinler oy hakkına sahip olmalıdırlar. Aynı zamanda bütün yetişkinlerin bu organlara seçilebilme hakkına sahip olmaları gerekmektedir. Vatandaşlara kendilerini ifade edebilme hakkı verilmelidir (Schmitter ve Karl, 1999:8).

Siyasal tutumlar ve davranışlar arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Siyasal davranış kavramı, bireylerin siyasal sisteme yönelik tutumlarını, yönelimlerini ve otoriteyi etkileyerek alınacak kararları yönlendirme amacıyla sergiledikleri bütün faaliyet ve eylemleri açıklayan bir kavramdır (Turan ve Temizel, 2015:10). Demokrasi sürekli olarak gelişmekte ve ilerlemekte olan bir süreçtir. Bu nedenle günümüzdeki demokrasinin anlamı geçmişten farklıdır. Çağdaş demokrasinin

birtakım özellikleri taşıması gerekmektedir. Katılımcılık, çoğulculuk, insan hak ve özgürlüklerine saygı, sosyal haklara öncelik verme bu özelliklerden bazılarıdır (Ekinci, 2004:21).

Demokratik bir toplum yapısından söz edebilmek için, siyaseti bir yaşam biçimi olarak görece bireylere gereksinim duyulmaktadır. Siyasal davranışın kendisi sadece siyasal sistemi veya siyasetçileri ilgilendiren bir kavram değildir; bunun ötesinde toplumu ve bireyleri yakından ilgilendiren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple siyasal davranış, bireyle toplum arasındaki ilişkiyi anlayabilmemize imkân sağlamaktadır.

2.2. Demokratik Değerler

Demokrasiyi diğer sistemlerden ayıran temel unsur, demokratik devlet yönetimlerinde önemli bir yer tutan özgürlük ve eşitlik gibi değerlere sahip olmasıdır. Siyasal bir sistemde demokrasinin varlığı ve işlemesi için temel demokratik değerlere ihtiyaç duyulmaktadır (Lipson, 1999:18). Siyasal değer kavramı, genel olarak dünyaya, özel olarak da kendi hayatını ilgilendiren kurumlara, olaylara, aktörlere ve siyasal, sosyal alana yönelik bir çerçeve olarak kabul edilmektedir. Değer kavramı, bireyin kendi hayatına yön verirken, toplumsal, siyasal yaşamı anlamaya çalışırken sahip olduğu tutum, düşünce ve izlenimlerin tamamıdır (Çaha, 2008:2).

Bir toplumda demokrasinin tam anlamıyla kendine yer bulabilmesi için toplumdaki bireylerin demokrasinin temel değerleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Aslında yalnızca bilmek değil, öğrenilen bilgilerin davranışa geçirilmesi de önemlidir (Heater, 2007:45). Demokrasiyi yaşatacak değerlerin başında özgürlük gelmektedir. Çünkü özgürlük demokrasinin önemli bir amacıdır. Demokratik bir reform için demokrasiyi korumak gerekmektedir. Demokrasiyi korumak için özgür yaşayabilmek, özgürlükleri güvence altına alabilmek için de demokrasiye ihtiyaç duyulmaktadır (Ringgen, 2010:330). Eşitlik ve adalet kavramları, demokrasinin önemli ve birbirlerini tamamlayan değerleridir. Eşitlik ilkesi, toplumdaki bütün bireylerin eşit imkânlarla sahip olması anlamına gelmektedir. Demokratik bir toplumdaki bahsetmek için, toplumun bütün bireylerinin eşit haklara ve imkânlarla sahip olması oldukça önemlidir.

Hoşgörü ilkesi, eşitliğin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Böylece insanları eşit gören siyasal sistemde farklı bireylerin vermiş oldukları kararlara saygı duymak esastır. Bir toplumda yoğun bir biçimde düşünce farklılıklarının bulunulması kaçınılmazdır. Demokrasi bunun varlığını kabul ederek farklı düşünceleri meşru kılmaktadır (Mayo, 1960'akt Özer, 1996:80). Toplumun, genel kabul gören demokratik değerlere yönelik algı ve tutumlarını anlayabilmek için demokratik değerlere karşı bakışını anlamayı sağlayan ölçek çalışmalar önem taşımaktadır. Bu çalışmada, özellikle toplumun bütün kesimlerinin demokrasi algısını, demokratik tutum ve değerlere yönelik bakış açılarını anlayabilecek bir ölçek geliştirmek amaçlanmaktadır.

2.3. Siyasal Kültür ve Katılım

Siyasal kültür, bir toplumun siyasal sistemi içinde bulunan, hükümet, meclis, kamu yönetimi, siyasi partiler, seçim, demokrasi, dernek, sendika gibi kavramlara yönelik bilgisi, alışkanlıkları, tutum ve davranışlarıdır (Öztekin, 2007:215). Bireylerin siyasal toplumsallaşma sürecinde siyasal değer ve ilişkilerle en çok karşılaştığı alan siyasal kültür alanıdır (Çetin, 2003:82). Bireylerin siyasal sisteme karşı göstermiş oldukları tutum, davranış, inanç şekilleri siyasal kültürü oluşturmaktadır. Bundan dolayı siyasal sistem içinde yer alan kurumlar ve bunların alt yapıları siyasal kültür ile bir anlam kazanabilmektedir (Çam, 2000:200).

Siyasal kültür, anayasa, yönetim, siyasi partiler gibi değer ve inançlarda ifade edilebilen nesnelere ilişkin "yönelimler kalıbı"dır. Siyasal kültür, halkın politikalara ve sorunlara tepkisinden ziyade uzun vadeli değerlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Heywood, 2018:265).

Siyasal kültür kavramsal olarak ele alındığında dört ana eksenin bulunduğu görülmektedir. İlki nesnel kavramsallaştırma; nesnel kavramsallaştırmada siyasal kültürün başarısında belirleyici olan, bireylerden bağımsız olarak onları bir arada tutan değerlerdir. İkinci eksen olan öznel kavramsallaştırma ise bireyi odak olarak almaktadır. Siyasal yaşama yönelik bireylerin tutum ve

davranışları olarak tanımlamaktadır. Üçüncü ekseninde, siyasal kültürü bulgusal olarak değerlendirerek, her toplumun kendine ait bir siyasal kültüre sahip olduğunu belirtmekte ve toplumun gelenekleri gibi alanlarla ilgilenmektedir. Son olarak dördüncü ekseninde, içlemsel kavramlaştırmada ise zihin yapısı ile davranışlar arasındaki ilişki ele alınmaktadır (Sarıbay, 1998:47-49).

Toplumun ve bireylerin sahip olduğu siyasal kültür, hem demokratik tutum ve davranışları değerlendirmede hem de siyasal katılım hakkında bizlere önemli bir katkı sağlamaktadır. Toplumun demokrasi algısını, tutum ve değerlerini tespit etmeye çalışırken, bu çalışmalar, aslında toplumun sahip olduğu siyasal kültürü anlamamıza da yardımcı olacaktır.

Siyasal katılım, yurttaşların siyasal sistem karşısındaki tutum, davranış ve durumlarını belirleyen bir kavramdır. Siyasal katılımı sadece seçimlerde oy kullanmaya indirgemek ve değerlendirmek doğru değildir. Siyasal katılım, siyasete olan basit ilgi ve meraktan başlayarak siyasal eyleme kadar uzanabilen geniş bir etkinlik alanını kapsamaktadır (Tokgöz, 2008:177).

Toplumsal alanda yer alan bireylerden, siyasal eylemlere demokratik bir ortamda gerçekleşecek şekilde siyasal sistemi yönlendirebilmeleri beklenmektedir. Bütün bireylerin bu konuda duyarlık göstermesi gerekmektedir birlikte aynı zamanda onları buna teşvik edecek mekanizmalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Turan ve Temizel, 2015:12).

Bireylerin siyasal katılım konusunda gösterdikleri davranışları ana hatlarıyla şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Yerel veya ulusal seçimlerde oy kullanma.
- Referanduma katılma.
- Seçimlerde propaganda veya farklı kampanyalara katılma.
- Bir siyasal partiye aktif üyeliğinin bulunması.
- Bir baskı grubuna aktif üyeliğinin bulunması.
- Kamu politikalarını etkilemeyi hedefleyen endüstri grevleri ve benzeri eylemlerde yer almak.
- Zorunlu askerlik, vergi ödemeyi reddetme gibi sivil itaatsizlik davranışlarında bulunması.
- Hükümetin danışma birimlerinde yer alma.
- Tüketici haklarını korumaya yönelik kurumlarda üyelik (Birch, 2001:105).

Milbrath siyasal katılım düzeylerini üç kategoride ele almaktadır. Bu kategoriler, kayıtsızlar, seyirciler ve gladyatörlerdir. Birinci kategoride yer alan kayıtsızlar, siyasal süreçlere katılmazlar ancak siyasal süreçlerden tamamen uzaklaşmazlar. Siyasal bir toplantı veya gösteriye katılmak bu katılım biçimine örnek olarak verilebilir. İkinci kategoride yer alan seyirciler ise oy vermek dışında siyasi sürece pek fazla dâhil olmayanlardır. Üçüncü kategoride yer alan gladyatörler ise siyasal süreçte etkin olan kişilerden oluşmaktadır (Tatar, 1997:72). Bireylerin siyasal tutum ve davranışları ve siyasal katılım düzeyleri üzerinde birden çok faktör rol oynamaktadır. Bu faktörlerden eğitim durumu, meslek, yaş, cinsiyet, gelir durumu vb. öne çıkmaktadır.

Topluma bilgi, tutum ve davranış kazandırmada ve toplumu biçimlendirmede eğitim faaliyeti oldukça önemlidir. Eğitim özellikle gelişmekte olan ülkelerde oluşan bilinçlenme sayesinde bireylere siyasal bir tercih kazandırmaktadır. Eğitimin bireyin siyasal davranışı üzerinde etkisi kendini iki farklı şekilde göstermektedir. İlk olarak, siyasal kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini bireye aktararak bireylerin inanç ve tutumları üzerinde etkili olabilmektedir. İkinci olarak, eğitim düzeyinin yükselmesi ile bireyler siyasal olayları daha iyi etkileyebilecek, denetleyebilecek ve nüfuz edebileceklerdir (Turan, 1977:49'akt Sitembölükbaşı, 2001:33).

Siyasal katılma eğilimini artıran veya azaltan en önemli değişkenlerden biri bireylerin sahip oldukları eğitim düzeyidir. Eğitim, bireylerin siyasal olaylar karşısında bilgi edinmelerini, edindikleri bu bilgileri yorumlamalarını, kendi sorunları ve toplumsal durumları ile bağlantı kurmalarına imkân sağladığı ölçüde siyasal katılma eğilimini artırmaktadır (Kışlalı, 2010:224).

Bireylerin sahip oldukları meslekler de siyasal katılım düzeyini belirlemede etkilidir. Yüksek statüye sahip olunan bir meslek, bireye siyasal açıdan bazı farklılıklar kazandırmaktadır. Bunun dışında, mesleğin yapılan işin gereği olarak içine girilen ortam ve kazandırmış olduğu alışkanlıklar ile bireyin tutumunu ve dünyaya bakış biçimini etkilediği bilinmektedir (Sitembölükbaşı, 2001:43).

Siyasal katılım düzeyine etki eden önemli faktörlerden bir diğeri de cinsiyettir. Toplum hayatı içinde birçok konuda etkili olan cinsiyet kavramı, siyasal katılım konusunda da önemli bir etkidir. Siyasal katılım konusunda tüm dünyada erkeklerin kadınlara göre daha ön planda varlık gösterdikleri gözlemlenmiştir (Eroğul, 1999:107). Yaş unsuru da bir siyasal davranış biçimi olan siyasal katılım olgusu ve katılım düzeyine etki eden bir faktör olarak ele alınmaktadır. Her toplumda özellikle 16-20 yaş arasındaki gençlerin her düzeyde siyasete diğer yaş grupları kadar ilgi duymadıkları tespit edilmiştir. Bu durumun farklı sebepleri bulunmaktadır. Bu yaştaki gençlerin özellikle, eğitim, meslek edinme veya iş arama gibi sebeplerle yer değiştirmeleri bu sebeplerden bazılarıdır. Orta yaş grubunda ise siyasal katılım artmaktadır (Tatar, 1997:192).

2.4. Demokratik Tutum Ölçeği Geliştirmeye Yönelik Yapılan Çalışmalar

Yıldırım (1994), öğrenci ve öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Bu araştırma, "İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Davranışları ile Öğrencilerin Demokratik Davranışları Arasındaki İlişkilerin Saptanması" amacı ile yapılmıştır. Antakya merkez ilkokulları arasından 14 ilkokul tespit edilerek, bu ilkokulların 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile öğretmenleri araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla tutum ölçeği ve gözlem formu kullanılmıştır, öğretmenlerin tutumlarını ölçmek amacıyla, ABD Attitude Research Laboratory tarafından geliştirilen "Teacher Opinonaire on Democracy" adlı tutum ölçeğinden yararlanılarak geliştirilen bir ölçek kullanılmıştır, öğretmen ve öğrencilerin demokratik davranışları hem öğretmenlere hem de öğrencilere uygulanan gözlem formu ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Tutku ve Genç (2013), "Öğretmen Adaylarının Demokratik Algı ve Tutumlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması" başlıklı çalışmalarının amacı eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik algı ve tutumlarına ilişkin, kişisel, eğitsel ve mesleki hazırlıklarını belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmesidir. Ölçek, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 233 öğretmen adayı üzerinde uygulanmıştır. Ölçekte Likert tipi beşli dereceleme kullanılmıştır. Ölçeğin geçerliğine ilişkin bilgi elde edebilmek için döndürülmüş temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Madde geçerliğini belirleyebilmek için madde test korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğine kanıt sağlamak amacıyla Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Sonuç olarak ortaya 36 maddeden oluşan ve 0,93 güvenilirlik katsayısına sahip ölçek çıkmıştır.

Bozbek ve Demir (2014), "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" ile sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine yönelik tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu; Sivas il merkezinde bulunan ortaokulların sekizinci sınıflarında öğrenim gören 635 öğrenciden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yazarlar, ölçeğin bütün uyum değerlerinin de kabul sınırları içinde olmasından dolayı ölçeğin dört faktörlü yapısı kullanılabilir, geçerli bir model olduğunu belirtmişlerdir.

Keçe ve Dinç (2015), "Demokratik Katılım Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" nın amacını üniversite öğrencilerinin demokratik katılım düzeylerini ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirmesi olarak belirtmişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu Giresun Üniversitesinin eğitim, fen-edebiyat, mühendislik ve iktisadi idari bilimler fakültelerinde öğrenim görmekte olan 486 öğrenci oluşturmaktadır. Toplam madde sayısı siyasal katılım boyutu için 28'e, toplumsal katılım boyutu için 22'ye indirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda bu ölçeğin demokratik

katılım düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu sonucuna ulaşıldığını belirtmişlerdir.

Sincar, Şahin ve Beycioğlu (2019), “Demokratik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” başlıklı çalışmalarının amacı öğretmen adaylarının algılarına dayalı olarak Demokratik Tutum Ölçeğini geliştirmesidir. Veri toplama aracının kapsam geçerliliğinin sağlanması için alanyazın taraması yapıldıktan sonra, öğretmen adayları ve akademisyenlerden oluşan bir grupla görüşmeler gerçekleştirilmiş, daha sonra yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır.

3. Veri Seti ve Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de seçmenlerin demokratik tutumlarını ortaya çıkarmaya dönük ölçek geliştirmektir. Söz konusu ölçeği geliştirmeye yönelik olarak iki aşamalı bir saha çalışması yapılmıştır.

3.2. Yöntem

İlişkisel tarama modelinde, nicel verilerin analizine dayalı bu çalışmada, bireylerin demokratik tutum seviyelerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir puanlar sunan bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Ölçek geliştirmek için izlenen adımlar aşağıda sıralanmıştır.

3.2.1. Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek geliştirilirken, DeVellis (2017), ve Güngör (2016), tarafından ortaya sunulan ölçek geliştirme basamaklarının bileşkesi takip edilmiştir. Bu bağlamda izlenen aşamalar aşağıda detaylandırılmıştır.

3.2.2. Ölçülecek Yapının Özelliklerinin Ortaya Konulması

Yapılan çalışma neticesinde iki faktörlü bir ölçek ortaya çıkmaktadır. Elde edilen faktörlerde bulunan maddelerin anlam içeriğine bakıldığında birinci faktör “farklılıklara saygı” ikinci faktör ise “demokratik duyarlılık” olarak adlandırılmıştır.

Bu bağlamda ortaya çıkan kavramlar tanımlanacak olduğunda; farklılıklara saygı, bireyin eylemlerine yönelik negatif ya da pozitif kesin bir tutum olmadığı söylenebilir. Farklılıklara saygı, toplumların barış ve uyum içinde yaşaması için temel bir prensiptir. Bu kavram, insanların cinsiyet, ırk, din, dil, kültür, cinsel yönelim, engellilik durumu ve diğer bireysel özellikler açısından çeşitlilik gösterdiğini kabul eder ve bu farklılıkların değerli olduğunu vurgular. Farklılıklara saygı duymak, her bireyin eşit derecede değerli ve saygın olduğunu tanımayı ve ayrımcılığa karşı durmayı içerir. Dolayısıyla farklılıklara saygı, her olayı ve olguyu insani temele dayandırmayı ve kişiye herhangi bir şeyi mal etmeden değerlendirmeyi ifade eder (Güven, 2012).

Demokratik duyarlılık ise, bireylerin ve toplumların demokratik değerleri benimsemesi, koruması ve yaşatması anlamına gelir. Bu değerler arasında eşitlik, adalet, özgürlük, insan hakları, katılımcılık ve hukukun üstünlüğü bulunur. Demokratik duyarlılık, bireylerin bu değerleri günlük yaşamlarında, karar alma süreçlerinde ve toplumsal ilişkilerinde aktif olarak uygulamalarını ve savunmalarını gerektirir (Çırak, 2019).

Ölçülecek yapı oluştururken eğitim düzeyinin görece yüksek tutulmasına özen gösterilmiştir. Bu durumun temel nedeni, eğitim düzeyinin artmasına paralel olarak demokratik tutum düzeyinin de artıp artmadığını saptamaya yöneliktir.

Ölçeğin oluşturulması ve sınanması amacıyla yapılan saha çalışmaları Siirt ilinde gerçekleştirilmiştir. Siirt’in demografik farklılıkların bir arada bulunduğu bir şehir olması nedeniyle ve çalışma gruplarında farklı illerden ile gelen üniversite öğrencilerinden faydalanılması neticesinde

ortaya çıkan ölçeğin az bir sapmayla Türkiye ortalaması olacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan ölçeğin Türkiye için kabul edilebilir bir demokratik tutum ölçeği olacağı varsayılmaktadır.

3.2.3. Madde Havuzunun Oluşturulması

Madde havuzu oluşturulurken, alan yazın taraması yapılmış Tugay Tutkun ve Salih Zeki Genç tarafından Ele Alınan Öğretmen Adaylarının Demokratik Algı Ve Tutumlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme İle Sincar, M., Şahin, İ., Beycioğlu, K. tarafından yapılan Demokratik Tutum Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması adlı çalışmalardan faydalanılmış ve bu çalışmalarda yer alan maddelerden örnek alınmış ve yetişkin bireylerle demokrasi algısı üzerine görüşmeler yapılarak 19 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur.

Tablo1: Madde Havuzu

Bireylerin Demokrasi Algısı	
M1	Demokratik toplumlarda her birey yaşam tarzını belirlemede özgürdür.
M2	Hoşgörülü olmak toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir değeridir.
M3	Farklı dünya görüşlerine sahip bireylere karşı hoşgörülü olmak gerekir.
M4	Benim gibi düşünmeyenler de kendi görüşlerini ifade edebilmelidir.
M5	Aile içi karar almada kadın-erkek eşit olmalıdır.
M6	İktidar sadece çoğunluğun değil azınlıkta olanların da hakkını gözetmelidir.
M7	Farklı inanışlara sahip olan bireylere ibadet hakkını yerine getirebilme olanağı sağlanmalıdır
M8	Kamu politikalarının belirlenmesi sürecinde toplumsal katılımın çeşitlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum
M9	Siyasetle ilgilenmenin tehlikeli olabileceğini düşünüyorum.
M10	Gençler politik karar alma süreçlerine dâhil edilmelidir.
M11	Bireyler gündemdeki sorunlarla ilgili olarak devletin bütün kademelerindeki kurumlarına başvurabilmelidir.
M12	Toplumsal konulara dikkat çekmek için sosyal medya kullanılabilir.
M13	Demokrasilerde toplumda yer alan tüm gruplar temsil hakkına sahip olmalıdır.
M14	Düşünceler, ancak demokratik düzenin yararına ise savunulabilir.
M15	Demokratik sistemlerde, insanlar özgür seçimleriyle iradelerini ortaya koyabilmelidir.
M16	Demokrasilerde, iktidarın yeterli görülmediği durumlarda, ordunun yönetime el koyması uygun görülebilir.
M17	İzin verilmiş gösterilere isteyen herkes katılabilmelidir.
M18	İzinsiz düzenlenen gösterilere isteyen herkes katılabilmelidir.
M19	Siyasi partilerin düzenlediği mitinglere isteyen herkes katılabilmelidir.

3.2.4. Ölçme Biçiminin Belirlenmesi

Ölçekte yer alan sorulara verilecek cevaplar 1 (Hiç Katılmıyorum), 2 (Katılmıyorum), 3 (Katılıyorum) ve 4 (Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde sıralı kategorik olarak belirlenmiştir. Bu seçeneklerin ortasında nötr bir kategori kasti olarak oluşturulmamıştır. Böylelikle demokratik tutum seviyesinin belirlenmesinin planladığı bu ölçekte sunulabilecek nötr bir kategori ile cevaplayıcıların kendi görüşlerini orta kategoriye cevap vererek gizlemesinin önüne geçilmiştir.

3.2.5. Uzman Görüşü Alınması

Madde havuzundaki sorular siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında çalışan üç öğretim üyesine sunularak öğretim üyelerinin görüşleri alınmıştır. Gelen dönütler doğrultusunda demokratik tutum ile doğrudan ilişkili kabul edilemeyen iki madde çıkarılmış, birbirinin tekrarı sayılabilecek dört maddenin üçü daha çıkarılarak 14 maddelik uygulama formu oluşturulmuştur.

3.2.6. Doğrulama Ögelerinin Dahil Edilmesi

Ölçeğe herhangi bir doğrulama maddesi dâhil edilmemiştir. Ancak toplanan verilerdeki cevap örüntüleri üzerinden ilgisizce veya yeteri kadar çaba gösterilmeden doldurulan formlar (Johnson, 2005) çalışma dışı bırakılmıştır. Arka arkaya bütün sorulara aynı cevabı veren veya ortalama beşer

ya da daha fazla sayıda aynı cevabı veren 32 katılımcı, formu ilgisizce doldurduğu düşünülerek araştırma dışı bırakılmıştır.

3.2.7. Ölçeğin Çalışma Grubuna Uygulanması

Araştırmanın çalışma grubunu, Siirt il merkezinde ikamet eden 667 yetişkin oluşturmaktadır. Çalışma grubunun sosyo-demografik özellikleri, Tablo2’de sunulmuştur.

Tablo2: Çalışma Grubunun Betimsel Özellikleri

	f	%
Cinsiyet		
Kadın	259	38.9
Erkek	407	61,1
Eğitim		
Okur-Yazar Değil	3	0.5
Okur Yazar	61	9.2
İlkokul Mezunu	22	3.3
Ortaokul Mezunu	44	6.6
Lise Mezunu	221	33.2
Ön Lisans Mezunu	119	17.9
Lisans Mezunu	170	25.6
Yüksek Lisans Mezunu	22	3.3
Etnik Köken		
Arap	106	16.3
Kürt	377	58.1
Türk	147	22.3
Diğer	19	2.9
Siyasi Görüş		
Anarşizm	12	1.8
Demokratik	191	29.0
Etnik Milliyetçi	31	4.7
Faşizm	4	0.6
İslamcılık	112	17.0
Kemalizm	44	6.7
Liberalizm	16	2.4
Muhafazakâr	38	5.8
Komünizm	59	9.0
Sosyalizm	59	9.0
Sosyal Demokrasi	80	12.1
Diğer	13	2.0
	Ortalama	Standart Sapma
Yaş	26.2	7.5
Gelir	7.8	7.7

Not: Bir katılımcı cinsiyet bilgisine, 3 katılımcı eğitim durumu bilgisini, 18 katılımcı etnik kökenini, 8 katılımcı ise siyasi görüşünü, 9 katılımcı yaşını, 72 katılımcı gelir durumunu belirtmemiştir.

Tablo 2’de sunulan sosyo-demografik özelliklere göre, çalışma grubunun %61.1’ini erkek, %38.9’unu kadın katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim seviyelerine göre lise mezunu %33.2, ön Lisans Mezunu 17.9, lisans mezunu %25.6’dır. Katılımcıların etnik kökenlerine göre Kürt katılımcılar %58.1 ilk sırada yer alırken, Türk katılımcılar %22.3 ile ikinci, Arap katılımcılar 16.3 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Katılımcıların dünya görüşlerinin ilk sırasında “demokrat olmak” yer alırken sonuncu sıra da ise “faşizm” görüşü yer almaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere katılımcıların eğitim düzeyinin görece olarak yüksek olması bilinçli bir tercihten kaynaklanmıştır.

3.2.8. Ölçeğin Psikometrik Özelliklerin Belirlenmesi

Ölçeğin psikometrik özelliklerini ortaya koyabilmek için öncelikli olarak açılımlı faktör analizi ile ölçülen faktör sayısı ve hangi maddelerin hangi faktörlerle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Faktör

sayısı belirlenirken Kaiser-Gutman kriteri göz önüne alınarak özdeğeri 1'in üzerinde olan faktörler değerlendirilmeye alınmış ve faktörlerin birbiriyle ilişkili olmasına müsaade edilmiştir. Matsugana (2010) tarafından sunulan kriter göz önüne alınarak .40'tan daha büyük faktör yükleri tespit edildiğinde söz konusu madde ile faktör arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Faktör yükü burada sunulan kriteri sağlamayan maddeler veya birden fazla faktöre yüklenen maddeler çıkartılarak açımlayıcı faktör analizi tekrarlanmış ve faktör yapısı belirlenmiştir. Belirlenen faktör yapısı ayrıca doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden doğrulanmış ve ikinci bir yapı geçerliği kanıtı sunulmuştur. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri Mplus versiyon 8.8 (Muthen &Muthen, 1998-2017) programında WLSMV kestiricisi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Son olarak, faktör puanlarının güvenilirlik özelliğini belirlemek üzere Cronbach's Alpha ve Raykov's rho istatistikleri sunulmuştur. Her iki istatistik için de .70'in üzerindeki değerler kabul edilebilir güvenilirlik, .80'nin üzerindeki değerler iyi derecede güvenilirlik, .90'nın üzerindeki değerler ise çok iyi derecede güvenilirlik kanıtı olarak sunulmuştur (Cronbach, 1951, Raykov, 1997). Ölçeğin psikometrik özelliğine dair sonuçlar bulgular bölümünde sunulmuştur.

3.2.9. Veri Analizi

Çalışma grubundan elde edilen veriler ile demokratik tutum puanları ve betimsel özellikler arasındaki ilişkiler t testi, ANOVA ve korelasyon analizleri ile ortaya koyulmuştur. Analizler SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir.

4. Bulgular

Bu bölümde ölçeğin psikometrik özelliklerini ortaya koymak için Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör analizleri bulguları ile yapı geçerliği kanıtları, sonrasında da Cronbach's Alpha ve Raykov's rho istatistikleri ile güvenilirlik kanıtları sunulmuştur. Son olarak demokratik tutum puanları ile betimsel özellikler arasındaki ilişkiler sunulmuştur.

4.1. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

667 gözlem ve 14 madde ile gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizinde Kaiser-Guttman kuralı göz önüne alındığında özdeğeri 1'den büyük 3 faktör bulunmuştur (sırasıyla 4.96, 1.61 ve 1.19). Ancak ardışık iki öz değer arasındaki farkın ikinci faktörden itibaren azaldığı belirlenmiştir. Ölçeğin geliştirme aşamasında teorik olarak iki faktörlü olarak tasarlandığı da göz önüne alınarak ölçekteki faktör sayısının iki olduğuna karar verilmiştir. 2 faktörlü çözüme ait model veri uyumu istatistikleri RMSEA=.070, CFI=.931, TLI=.902 ve SRMR=.057'ye göre 2 faktörlü çözüm modeli, veriyi kabul edilebilir seviyede iyi temsil etmektedir. 2 faktörlü çözüme ait faktör yükleri Tablo 3'te sunulmuştur. Ayrıca iki faktörün herhangi birisine yüksek seviyede yüklenmeyen veya iki faktöre de yüksek seviyede yüklenen maddeler mevcuttur. Bu gerekçeyle 4 madde daha çıkartılmış ve kalan 10 madde ile açımlayıcı faktör analizi tekrarlanmıştır.

Tekrarlanan açımlayıcı faktör analizinde 2 faktörlü çözüme ait model veri uyumu istatistikleri RMSEA=.057, CFI=.975, TLI=.956 ve SRMR=.038'e göre 2 faktörlü çözüm modeli, veriyi iyi seviyede temsil etmektedir. 1. Faktöre yüksek seviyede yüklenen M1, M2, M3 ve M4 maddelerinin faktör yükleri .533 ile .868 aralığında, 2. Faktöre yüksek seviyede yüklenen M10, M11, M13, M15, M17 ve M19'un faktör yükleri .503 ile .758 aralığındadır. Ayrıca iki faktör arasında .533'lük ($p < .001$) korelasyon ile pozitif yönlü ve orta büyüklükte bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 3. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	14 Madde Açımlayıcı Faktör Analizi		10 Madde Açımlayıcı Faktör Analizi	
	1. Faktör	2. Faktör	1. Faktör	2. Faktör
M1	.626	.117	.731	.003
M2	.797	-.003	.868	-.070
M3	.694	.102	.723	.060
M4	.519	.216	.533	.170
M5	.328	.350	---	---

Tablo 3 (Devamı): Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	14 Madde Açımlayıcı Faktör Analizi		10 Madde Açımlayıcı Faktör Analizi	
	3. Faktör	4. Faktör	3. Faktör	4. Faktör
M6	.321	.364	---	---
M10	.095	.469	.121	.437
M11	.078	.530	.074	.547
M13	.008	.601	.115	.503
M15	.147	.527	.149	.546
M16	-.437	.418	---	---
M17	-.100	.726	-.084	.758
M18	-.561	.513	---	---
M19	.015	.645	-.005	.697

4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

10 madde 2 faktörlü yapının doğrulanması için 667 gözlemlili veri seti ile doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi model veri uyumu istatistikleri RMSEA=.053, CFI=.971, TLI=.962 ve SRMR=.033'e göre modelin veriyi iyi şekilde temsil ettiği söylenebilir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yüğü	Standart Hata	t	p
1. Faktör				
M1	.726	.029	24.821	<.001
M2	.788	.027	28.900	<.001
M3	.770	.028	27.183	<.001
M4	.675	.035	19.497	<.001
2. Faktör				
M10	.533	.038	14.046	<.001
M11	.598	.035	17.145	<.001
M13	.592	.036	16.443	<.001
M15	.665	.033	19.949	<.001
M17	.658	.035	19.034	<.001
M19	.673	.034	20.083	<.001

Not: $r_{f1,f2}=.644$, $p<.001$

Birinci faktöre ait gösterge değişkenlerin standartlaştırılmış faktör yükleri .675 ile .788 aralığında, ikinci faktöre ait gösterge değişkenlerin faktör yükleri .533 ile .673 aralığında bulunmuştur. Ayrıca iki faktör arasında .644'lük ($p<.001$) korelasyon ile pozitif yönlü ve orta büyüklükte bir ilişki bulunmuştur. Böylelikle açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen iki faktörlü – 10 maddeli yapı doğrulanmıştır.

4.3. Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek ile elde edilen faktör puanlarının güvenirliliğini belirlemek için Cronbach's Alpha ve Raykov's rho hesaplanmıştır. Birinci faktöre ait Cronbach's Alpha .74, ikinci faktöre ait Cronbach's alpha is .71 bulunmuştur. Ayrıca birinci faktöre ait Raykov's rho .83, ikinci faktöre ait Raykov's rho ise .79 bulunmuştur. Böylelikle her iki faktöre ait toplam puanın kabul edilebilir iyi seviyede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılabilir.

5. Sonuç

Literatür tarandığında, bireylerin demokratik tutum ve davranışlarını anlamayı amaçlayan ve buna yönelik olarak geliştirilen demokratik tutum ölçeği çalışmalarının, toplumun ancak belirli bir kesimine uygulanabilen ölçme araçlarıyla belirlenmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Bu nedenle, çalışma kapsamında toplumun yalnızca bir kesimine değil tümüne uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ülkedeki demografik çeşitliliği yansıtabileceği

düşünüldüğünden ve eğitim seviyesi arttıkça demokratik tutum düzeyinin de artıp artmadığı da ayrıca test edilmek istendiğinden Siirt ilindeki eğitim düzeyi görece yüksek 667 kişilik çalışma grubuyla bir saha çalışması yürütülmüştür. Böylece elde edilen ölçeğin küçük bir sapmayla Türkiye ortalamasını yansıtacağı öngörülmüştür.

Çalışma kapsamında, 14 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş, bu maddeler 1 (kesinlikle katılmıyorum), 2 (katılmıyorum), 3 (katılıyorum), 4 (kesinlikle katılmıyorum) biçimindeki dördümlü bir derecelendirmeyle ölçülmüştür. Çalışmada ölçeğe herhangi bir doğrulama maddesi dahil edilmemiş; toplanan verilerdeki cevap örüntüleri üzerinden ilgisizce veya yeteri kadar çaba gösterilmeden doldurulan formlar çalışma dışı bırakılarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği korunmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler t testi, ANOVA ve korelasyon analizleri ile ortaya koyulmuş; analizler SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir.

Bulguların istatistiki olarak analiz edilmesiyle elde edilen veriler ışığında yapılan saha çalışması neticesinde iki faktörlü bir demokratik tutum ölçeği geliştirilebileceği ortaya konulmuştur. Bu faktörler toplumun içinde yer alan tüm farklılıkların değerli olduğunu kabul eden “farklılıklara saygı” ve toplumun demokrasinin barındırdığı tüm değerleri benimseyip koruması anlamında “demokratik duyarlılık” faktörleri olarak adlandırılmış olup, her iki faktör yüküne uygun düşen maddeler belirlenmiştir. Bu maddeler ve faktörler incelendiğinde; “farklılıklara saygı” faktörünü oluşturan soru havuzundan dört madde uygun düşmüştür. Bu maddeler; M1: Demokratik toplumlarda her birey yaşam tarzını belirlemede özgürdür. M2: Hoşgörülü olmak toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir değeridir. M3: Farklı dünya görüşlerine sahip bireylere karşı hoşgörülü olmak gerekir. M4: Benim gibi düşünmeyenler de kendi görüşlerini ifade edebilmelidir. Bu maddeler esas olarak yaşam tarzı, hoşgörü, dünya görüşü ve farklı düşünme unsurlarını içeren maddelerdir. Katılımcılar farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini pozitif yönlü olarak net bir biçime ortaya koymuştur.

“Demokratik duyarlılık”, faktörünü oluşturan soru havuzundan altı madde uygun düşmüştür. Bu maddeler; M10: Gençler politik karar alma süreçlerine dâhil edilmelidir. M11: Bireyler gündemdeki sorunlarla ilgili olarak devletin bütün kademelerindeki kurumlarına başvurabilmelidir. M13: Demokrasilerde toplumda yer alan tüm gruplar temsil hakkına sahip olmalıdır. M15: Demokratik sistemlerde, insanlar özgür seçimleriyle iradelerini ortaya koyabilmelidir. M17: İzin verilmiş gösterilere isteyen herkes katılabilmelidir. M19: Siyasi partilerin düzenlediği mitinglere isteyen herkes katılabilmelidir. Bu maddeler esas olarak gençlerin politik süreçlere katılımı, bireylerin devlet kurumlarına erişimi, grup temsili, seçimlere katılım serbestisi, gösterilere katılım serbestisi ile mitinglere katılım serbestisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar bu sorularla ilgili pozitif yönlü tavır sergileyerek demokratik duyarlılıklarını ortaya koymuşlardır.

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar neticesinde farklılıklara saygı ve demokratik duyarlılık faktörlerinden oluşan bir demokratik tutum ölçeği oluşturulmuştur. Katılımcıların veri havuzunda yer alan diğer maddelere vermiş oldukları cevaplar, istatistiki olarak anlamlandırma yetisine sahip olamamış ve herhangi bir faktöre yaslanamamıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik araştırması sonucunda elde edilmiş olan bulgular, iki faktörlü ölçeğin toplumun tümünün demokratik tutumlarının ölçülmesinde yararlanılabilecek geçerli ve güvenli bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürlerarası Farklılıkların Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Birch, H. A. (2001). *The Concepts and Theories of Modern Democracy*, Taylor & Francis e-Library, 2nd Edition.
- Bozbek, M., Demir, B.S. (2014). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 323-351.

- Cronbach, L.J. (1951). Coefficient Alpha and The Internal Structure of Tests. *Psychometrika*, 16 (3), 297-334.
- Çaha, Ö. (2008). Seçmen Davranışını Belirleyen Değerler, içinde *Türkiye’de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler*, Ankara: Orion Kitabevi.
- Çam, E. (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları.
- Çetin, H. (2003). *İnsan ve Siyaset*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çırak, A. (2019). Demokratik Değerler, Demokratik Eğitim ve Sosyal Bilgiler Eğitimi İlişkisi, *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 5 (1). 1-18.
- Dahl, R. A. (2019). *Demokrasi Üzerine*, Ankara: Phoneix Yayınları.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale Development: Theory and Applications* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ekinci, T.Z. (2004). *Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları Sorunları*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güngör, D. (2016). Psikolojide Ölçme Araçlarının Geliştirilmesi ve Uyarlanması Kılavuzu. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 104-112.
- Güven, E. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Farklılıklara Saygı Düzeyleri ile Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Heywood, A. (2018). *Siyaset*, Çev: Fahri Bakırcı, Ankara: BB101 Yayınları.
- Johnson, J. A. (2005). Ascertaining The Validity of Individual Protocols From Web-Based Personality Inventories. *Journal of Research in Personality*, 39, 103-129. Doi: 10.1016/j.jrp.2004.09.009.
- Keçe, M., Dinç, E. (2015). Demokratik Katılım Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 177-207.
- Kışlalı, A.T. (2010). *Siyasal Sistemler*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Köker, L. (2010). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lipson, L. (1999). *Demokrasinin Felsefesi*, Edt. Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Macionis, J.J. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Matsunaga, M. (2010). How to Factor-Analyze Your Data Right: Do’s, Don’ts, and How-To’s, *International Journal of Psychological Research*, 3(1), Doi: 10.21500/20112084.854
- Muthen, Linda K. ve Muthen, Bengt O.: *B. O. Mplus User’s Guide*, Los Angles, CA, Muthen ve Muthen, 1998-2017.
- Özer, İ. (1996). Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 71-98.
- Öztekin, A. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Raykov, T. (1997). Scale Reliability, Cronbach's Coefficient Alpha and Violations of Essential Tau-Equivalence With Fixed Congeneric Components. *Multivariate Behavioral Research*, 32(4). 329-353.

- Ringen, S. (2010). *Demokrasi Neye Yarar? Özgürlük ve Ahlaki Yönetim Üzerine*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabuncuoğlu, Z., Tüz, M. (2008). *Örgütsel Psikoloji*, Bursa: Furkan Ofset.
- Sarıbay, A.Y. (1998). *Siyasal Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul
- Sarıbay, A.Y. (2000). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Schimttter, P.C. ve Karl, T.L. (1999). *Demokrasi Nedir, Ne Değildir*, Edt. Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Schwartz, S.h. (2006). A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology*, 5 (2-3), 137-182.
- Sincar, M., Şahin, İ., & Beycioğlu, K. (2019). Demokratik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 91-100.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*, İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Tokgöz, O. (2008). *Siyasal İletişimi Anlamak*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Touraine, A. (1997). *Demokrasi Nedir?* Çev: Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi*, Çev: Hülya Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, E. Temizel, M. (2015). *Türkiye’de Seçmen Davranışları*, Konya: Kömen Yayınları.
- Tutkun T., Genç, S. Z. (2013). Öğretmen Adaylarının Demokratik Algı ve Tutumlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 6, 1127-1138.
- Uygun, O. (2014). *Demokrasi Tarihsel, Siyasal ve Felsefi Boyutlar*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Yıldırım, L. (1994). İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Davranışları ile Öğrencilerin Demokratik Davranışları Arasındaki İlişkilerin Saptanması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*, Bursa: Dora Yayınları.

DEMOCRATIC ATTITUDE SCALE DEVELOPMENT STUDY

Extended Abstract

Aim: Although there are many definitions of democracy, democracy is basically a way of life. In order for democracy to maintain its existence as a political system, it is closely related to the extent to which it finds a place in social life and how much it is reflected in social life. For this reason, in order to talk about democracy in a society, it is important to identify the culture of democracy and democratic values in that society. The aim of this study is to develop a scale that can be applied not only to a certain segment of the society but also to the whole of the society to help us understand their democratic attitudes, behaviors and related political participation levels. It is seen that the scale studies on this subject are mainly developed for teachers and students. With the scale study aimed to be developed, not only teachers and students but also other segments of the society will be able to discuss their views on democracy, what influences their thoughts, their ideas and behaviors about political participation.

Method(s): In this study, which is based on the analysis of quantitative data in the relational survey model, it was aimed to develop a measurement tool that provides valid and reliable scores to determine the level of democratic attitudes of individuals. The steps followed to develop the scale are listed below. While developing the scale, a combination of the scale development steps presented by DeVellis (2017) and Güngör (2016) was followed. The stages followed in this context are detailed below. As a result of the study, a two-factor scale emerged. Considering the meaning content of the items in the obtained factors, the first factor was named "respect for differences" and the second factor was named "democratic sensitivity". While creating the structure to be measured, care was taken to keep the level of education relatively high. The main reason for this is to determine whether the level of democratic attitudes increases in parallel with the increase in the level of education. The field studies for the construction and testing of the scale were conducted in Siirt province.

Findings: In the exploratory factor analysis conducted with 667 observations and 14 items, considering the Kaiser-Guttman rule, 3 factors with eigenvalues greater than 1 were found (4.96, 1.61 and 1.19, respectively). However, it was determined that the difference between two consecutive eigenvalues decreased starting from the second factor. Considering that the scale was theoretically designed with two factors during the development phase, it was decided that the number of factors in the scale was two. According to the 2-factor solution model data fit statistics RMSEA=.070, CFI=.931, TLI=.902 and SRMR=.057, the 2-factor solution model represents the data acceptably well. The factor loadings of the 2-factor solution are presented in Table 3. In addition, there are items that do not load highly on any of the two factors or load highly on both factors. For this reason, 4 more items were removed and exploratory factor analysis was repeated with the remaining 10 items.

Conclusion: In this study, it was aimed to develop a democratic attitude scale. Within the scope of the development of the scale, firstly, an item pool was formed. Afterwards, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis and reliability analysis were performed to determine the factor structure of the scale. In the light of the data obtained as a result of the statistical analysis of the findings, a two-factor democratic attitude scale was developed as a result of the field study. These factors were named as "respect for differences" and "democratic sensitivity", and the items that were appropriate for both factor loadings were determined. When these items and factors were analyzed, four items from the question pool that constituted the "respect for differences" factor were found to be appropriate. These items are M1, M2, M3 and M4. These items mainly include lifestyle, tolerance, world view and different thinking. Participants clearly expressed their views on respect for differences in a positive way. Six items from the pool of questions forming the "democratic sensitivity" factor were found appropriate. These items are M10, M11, M13, M15, M17 and M19. These items are mainly related to youth involvement in political processes,

individuals' access to state institutions, group representation, freedom to participate in elections, freedom to participate in demonstrations and freedom to participate in rallies. Participants demonstrated their democratic sensitivity by displaying a positive attitude towards these questions.
